

SAVUNMA HAKKI VE İŞKENCE

Av. Güney DİNÇ (*)

«Hiç kimse işkenceye, zalimane, insanlık dışı, onur kırıcı cezalara ya da uygulamalara tabi tutulamaz.»

(İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Md. : 5)

«Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ya da uygulamaya tabi tutulamaz.»

(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Md. : 3)

«Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz.»

(1961 Anayasası Md. : 14)

«Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.»

(1982 Anayasası Md. : 17)

Ulusal ve uluslararası düzeyde benimsenen kurallar böyleken, her geçen gün, yargı kararlarında, parlamentoda, basında, yeni yeni işkence olayları sergileniyor. Son onbeş - yirmi yılın yakın anılarını kapsayan yayınlar, işkenceye yenik düşen sessiz çoğunluğun duyuramadığı gerçekleri dile getiriyor. İnsan onuruyla bağdaşmayan davranışların, korunmasız yurtdaşlardan başlayarak, yazarlara, sanatçılara, üst düzeydeki yöneticilere kadar ulaştığını belgeliyor. Sağduyulu yurtdaşlar toplumun her kesiminde tedirginlik yaratan işkencenin varlığından yakınırırlarken, bu umarsız gidişin açığa vurulmasından tedirginlik duyanlar da oluyor. Böylesi yayınların, kolluk örgütünü suç işleyenler karşısında etkisiz bırakmayı amaçladığı, dışa karşı ulusal saygınlığımızı yıpratığı söyleniyor. Konu gerçek temelinden uzaklaştırılınca, yazılıp söylenenler,

---

(*) İzmir Barosu Avukatlarından ve T.B.B. Yönetim Kurulu Üyesi

işkenceyi kaldıracak önlemleri irdelemek yerine, yapay bir yurtseverlik tartışmasına çekiliyor.

Açık yüreklilikle belirtelim ki, işkence, Türkiye'nin yeni sorunu değildir. Hemen her dönemde, az veya çok, işkence yapılmıştır. Bu olayların özellikle olağanüstü koşullarda yaygınlaştığı bilinen bir gerçektir. Siyasal iktidarlar, iyiniyet girişimi olarak yayınladıkları genelge ve bildirgeler dışında, işkenceyi «gereksiz» kılacak önlemler üzerinde durmamışlardır. İnanırcılığını yitiren «...işkence yoktur...» savlarını sürdürüp, genelleşen uygulamaları «...münferit olaylar...» biçiminde nitelemek, gelecekte aynı acıların yaşanmasına çağrı göndermektir.

«Ülkemizde, anayasalarda ve yasalarda yer alan, insan haklarının özünü oluşturan temel hak ve özgürlükler, kaynağını batı demokrasisinden ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden alıyor... Birleşmiş Milletler çerçevesinde Türkiye'nin onayladığı, Anayasamızca yasa hükmünde kabul edilen ve uyulması zorunlu kılınan bu anlaşmalarda yer alan hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, ülkesel bir zorunluluk olarak beliriyor... Bir tarafa Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni, bir tarafa anayasalarımızı koyduğumuzda, insan haklarının çiğnenmesi karşısına, ulusal ve uluslararası hukuk belgeleri ile çıkılması gerekiyor. O zaman da, şu iki sorunun yanıtını vermek durumunda kalıyoruz :

- İnsan haklarının çiğnenmesi durumunda Anayasal ve yasal güvencelere niçin işlerlik kazandırılmıyor ?
- İnsan haklarına aykırı davranışlarda, ulusal ve uluslararası yaptırımlar niçin yetersiz kalıyor ya da tepki görüyor? (1)

Aslında çok kolay olan bu çarpıcı soruların yanıtını vermek, daha uzun yıllar Türkiye'yi uğraştıracaktır. İşkenceyi özendiren nedenler ortadan kaldırılmadıkça, bu olaylar önlenemez. Kişisel doyum için, töre dışı yöntemlerle korunmasız insanların horlanması, ender görülen durumlardır. Asıl amaç, kısa yoldan suç kanıtlarının ortaya çıkartılması ve sanığın kendisine yüklenen eylemi benimsemek zorunda bırakılmasıdır. Böylece, soruşturma yöntemleri ile işkence arasında, zorunlu bir nedensellik ilişkisi kurulmak-

---

(1) Erbil TUŞALP, İnsan Hakları Dosyası, Tekin Yayınevi, İst. 1985, S. 88

tadır. Hazırlık soruşturmasındaki kanıtlara ağırlık veren yargı düzenimiz, işkenceyi özendiren bir akış içindedir. Temel sorun, bu olguda düğümlenmektedir.

Toplumların genel yararı için, suç işlediklerinden kuşku duyulan kişiler, gözaltına alınabilmektedir. Onlar, devletin koruma ve güvencesi altındadır. Kimin ne zaman ve hangi koşullarda sanık konumuna düşeceği önceden bilinemez. Özel yaşamından koparılıp, özgürlüğünden yoksun bırakılanlara, insan onuru ile bağdaşmayan işlemler uygulanması, tüm yergilerin tanımlamakta yetersiz kaldığı davranışlardır.

Herkes gibi, kamu görevlileri de suç işleyebilir. Bunlar, genel kurallar içinde değerlendirilecek olaylardır. Asıl ürküntü veren gelişme, işkencenin olağanlaşmasıdır. Türkiye'deki durum, budur. İşkence, yalnız can aldığı, can yaktığı için değil, toplumsal güveni yok ettiği için insanlık suçudur.

1986 yılı başlarında eski bir işkenceci polisin tüyler ürpertici açıklamaları, kamuoyunda derin yankılar yarattı. (2) Yöneticiler, sözcüklerin kınamakta, yetersiz kaldığı iğrenç olayları, her zamanki duyarsız yaklaşımlarıyla basitleştirip, yadsımayı yeğlediler. Bu açıklamanın da ortaya koyduğu gibi, işkenceyi kanıtlamak kolay değildir. Dünyanın her yerinde, deneyimli işkenceciler, iz bırakmamamın yolunu iyi bilirler. Teknolojiden yararlanarak geliştirdikleri araç ve gereçleri, Kafka'nın ünlü öyküsünü anımsatan işlerliğe ulaşmıştır. (3) Türkiye'de gözaltındaki sanık, savunman edinememekte, yakınlarıyla görüştürülmemekte, her türlü iletişimden yoksun bırakılmaktadır. Bilinmeyenler üzerine savunma kurulamaz. Kötü davranışlardan yakınacak olsa, dilekçe yazmak için kâğıt-kalem bulamayacak, sözlü başvurusunu, ancak kendisini zorlayanlara iletebilecektir. Uzun gözaltı süresince, doğa, görünen yaraları kapatırken, yargıç önüne çıkarılan sanığın, yüzünü görmediği, adını bilmediği kişilere yönelttiği yakınmalar sonuç veremeyecektir. Bu koşullarda işkence önlenemez. En doğal hakları çiğnenen kişi, saldırganın kimliğini saptayamaz, tanık bulamaz. Rapor alması ise, çoğu kez olanaksızdır.

---

(2) NOKTA, Ben İşkenceciyim, Sedat CANER'in itirafları, 2 Şubat 1986, İstanbul, S. 12-23

(3) F. KAFKA, Ceza Sömürgesi,

İşkence savları nedeniyle yargılanan kolluk görevlilerinin sayısı bir hayli yükselmiştir. Bu işleyiş içinde dava açılmasını gerektirecek düzeyde kanıt bulunabilmesi bile, sorunun boyutlarını sergilemeye yeterlidir. Üstelik bu acımasız gidişin düzeldiği yolunda inandırıcı belirtiler görünmezken, bir - kaç yüz kişinin yargılanması neye yarar?

Türkiye'deki hazırlık soruşturmasının, yeryüzünde bir başka örneği kalmamıştır. Kökleşen uygulamanın yasaya aykırı olmasına karşın, açık ve kesin kurallar içeren yeni bir yasa değişimi yapılmadan, bu alışkanlıklar düzeltilemez. Kamu adına kolluk görevlisinin eli, yurtdaşın omuzuna değdiği andan başlayarak, tüm savunma yöntemleri işletilmelidir. Kişi, sorgusundan önce yakınları ve avukatı ile görüşebilmelidir. Avukat edinme olanağından yoksun bulunuyorsa, bu gereksinimi karşılamak, onu, özgürlüğünden yoksun kılan kamunun görevi olmalıdır. Avukat bütün sorgulama aşamalarında sanığın yanında bulunabilmelidir. Bu koşullarda alınmayan anlatımlar ve hukuka aykırı yollardan edinilen kanıtlar, mahkemelerce geçersiz sayılmalıdır. Bu önlemler alınırsa, suçlu kabul ettirmek için, gözaltındaki sanığa yönelen baskılar, özendirici olmaktan çıkacaktır.

Kişi hak ve özgürlüklerinin önem kazandığı, özel yaşamın ulusal ve uluslararası belgelerle birincil düzeyde korunduğu günümüz koşullarında, aynalı odalarda videolu sorgulamadan söz edilmesi şaşırtıcıdır. Amaç, işkenceyi kaldırmak mı, yoksa işkence savlarına karşı kanıt oluşturmak mı? Yapılabilecekler yapılmazken, insanlara mutluluk getirmesi beklenen teknolojik gelişmelerin baskı aracı biçimine dönüştürülmesi kaygı vericidir. Bu tasarımlar, Amerikan Polisi'nin çalışma yöntemlerinden esinlenmektedir. Aynı ilgi, kollukta saptanan anlatımların hukuksal sonuçlarına da gösterilmelidir. Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi 1964 yılındaki Escobedo v. İllinois davasında sanığın kolluk aşamasında avukat bulundurmaya yetkisi olduğunu karara bağlamıştır. Mahkeme, Anayasa'nın 6. ekinde sanığa duruşmalarda savunman bulundurmaya yetkisinin verildiğini belirterek bu hükümden yola çıkmış ve şu sonuca varmıştır :

«Ceza yargısının en güvenceli dönemi olan son soruşturmada avukata yer verilirken, hazırlık soruşturmasındaki sorguya avuka-

tın alınmaması, duruşmada savunmana söyleyecek hiç birşey bırakmamak anlamına gelir. Bu, mantığa aykırı düşmektedir. Sanığın hazırlık soruşturmasında savunmandan yararlanmasına engel olmak, Anayasa'nın ceza davasında avukat buldurmak hakkına olanak veren 6. ekini ihlâl etmektir.»

Aynı mahkeme 1966 yılında savunman konusunda *Miranda v. Arizona* davasındaki kararıyla, sanığın kolluktaki anlatımlarının duruşmada ileri sürülebilmesi için, ona, bazı hususların bildirilmesini şart koşmuştur. Kararın gerekçesinde «sanığın susma hakkını korumak için, kolluğun yaptığı sorgu sırasında bir savunman buldurmak hakkını kabul etmek zorunda kaldık.» denilmiştir.

Mahkeme, sanığın kolluktaki ikrarının geçerli olabilmesi için, sorgulamayı yapanların ona;

- Cevap vermeme hakkının bulunduğunu,
  - Vereceği cevapların, davada aleyhine kanıt olarak kullanılacağını,
  - Avukatı ile her zaman görüşebileceğini ve isterse sorgulama sırasında yanında buldurmaya yetkili olduğunu,
  - Akçalı olanakları avukat edinmeye elverişli değilse, ücreti devletçe ödenen bir avukat atanacağını,
- bildirmelerini zorunlu kılmıştır.

Günümüzde de geçerliğini koruyan bu ilkeler, çok eleştirilmiştir. Polisin, suç işleyenler karşısında güçsüz ve etkisiz bırakıldığı ileri sürülmüştür. «Yüksek Mahkeme, halkın temsilcilerine ait olan yasama görevine el atmakla» suçlanmıştır. Yürütülen yoğun siyasal kampanya sonucunda, 1968 yılında çıkarılan tepki niteliğindeki bir yasa ile, kolluk örgütünün yetkileri arttırılarak, kararın etkileri yumuşatılmak istenmiştir. Buna karşın, Amerikan yargıçları *Miranda* davasında saptanan ilkeleri uygulamaya devam etmişler, ikrarın geçerlilik koşullarını değerlendirmeyi, kendi yetkileri içinde tutmuşlardır.

A.B.D. Yüksek Mahkeme'si işkence ile alınan anlatımları, gerçeğe uygun olsalar bile, kanıt düzeyinde görmemektedir. Daha 1936 yılında, *Brown v. Missisipi* davasında, «çivili bir kemerle sürekli dövülen sanığın bu koşullarda saptanan anlatımları, başka ka-

nıtlarla doğrulandığı halde salt işkenceyi özendirmemek için,» geçersiz sayılmıştır. (4)

Savunma hakkının özü, açıklığa dayanır. Bizim yasalarımızda da, ileriye dönük yorumlarla savunma güvencesine temel oluşturacak kurallar vardır. Ceza Yargılama Yöntemleri Yasası'nın 135. maddesi, sorgulanan sanığın «susma hakkı»nı benimsemiştir. 136. maddede, sanığın, «soruşturmanın her aşamasında» savunman edineceği vurgulanmıştır. 1961 Anayasası'nın 30., 1982 Anayasası'nın 19. maddeleri, yakalanan kişilere bu işlemin nedenlerinin ve hakkındaki suçlamanın, yargıç önüne çıkarılmadan, «...hemen...» açıklanmasını öngörmektedir. Bu kurallardan yola çıkılarak, Türkiye'de de, savunmanın suçlamayla birlikte başlaması sağlanabilirdi. Ne var ki ,hazırlık soruşturmasına, yasalarda dayanağı bulunmayan bir «gizlilik» yakıştırılmıştır. Gizliliğin ardından, denetimsizlik ve güvensizlik gelir. Bu koşullarda gözaltına alınan yurtdaşın yaşamını, bedensel ve duygusal varlığını güvenceye kavuşturmak olanaksızdır.

Toplumda onarılmaz yaralar açan işkenceyi önlemenin yolu, kolluk aşamasındaki soruşturma yöntemlerinin değiştirilmesinden geçer. Gözaltına alınanlara, haklarında tutuklama kararı verilmediği ve dava açılmadığı için, «sanık» bile denilemez. Onların, en azından, daha ciddi kuşku altındaki tutuklu sanığın haklarından yararlandırılmaları yasal bir zorunluluktur.

Yargı, kendisinden önce gelişen işlemleri denetleyebilmelidir. Sanığın, özgürlüğünden yoksun bırakıldığı andan başlayarak, savunma edinme, yanıt vermeme ve iletişim güvencesi gibi yasal haklarından yararlanıp yararlandırılmadığı araştırılmalıdır. Hazırlık soruşturmasında bu koşullara uyulmadan toplanan kanıtların geçersiz sayılması yıllardan beri yakınılan pek çok sorunu çözmeye yeterli gelecektir.

Türkiye'deki uygulama, hukuka aykırı yollardan edinilen kanıtların gerçeğe uygun görülmesi durumunda, bunların mahkemelerce değerlendirilebileceği doğrultusundadır. Kural dışı işlemler

---

(4) Öztekin TOSUN, Ceza ve Medeni Muhakeme Hukuku Açısından Hukuka Aykırı Yollarla Elde Edilmiş Delillerin İspat Kuvveti İstanbul — 1976

uygulayan kamu görevlisinin durumu, yeterli kanıt bulunabilirse, ana davadan bağımsız bir soruşturma'nın konusu olmaktadır.

Bir mahkeme kararında şu görüşlere yer verildi :

«İkrar, suçun, onu işleyen tarafından açıklanması, sanığın kendisinin suçluluğu hakkındaki tanıklığıdır. Ceza yargılama usulü-münde delil olarak kabul edilmiştir. İkrarın, mahkeme huzurunda olmasının delil olarak niteliğine etkisi olamaz. İkrar hukuka uy-gun olmayan yollarla elde edilmiş veya sanık tarafından çeşitli saik-lerle yapılmış olabilir. Bu durumlarda da ikrar delildir .Her delil gibi mahkemece takdiri yapılp, hakikatin bulunmasına ne dere-cede vasıta olabileceği değerlendirilecektir.

Davamız sanıklarının ikrarları, suçlamanın özelliği itibariyle çok daha büyük önem arzetmektedir. Sanıkların hepsine yönelik temel suçlama gizli ve yasadışı örgüt üyesi olmaktadır. Başka de-lillerle ispatlanan eylemleri olan sanıklar yönünden ikrarın haki-kati belirlediği rolü önemsenemezse de, eylemleri olmayan sanık-ların maddi delillerle ispatlanması güç ve hatta mümkün olmayan örgüt üyeliği suçlaması yönünden, ikrarların değerinin büyük ola-cağı tabiidir. İkrar değerlendirilirken, ikrarın yapıldığı yer ve şart-lardan önce, doğruyu yansıtıp yansıtmadığını tesbit gereklidir.

İkrarlarda anlatılanların doğru olması halinde sırf yasal olma-yan şekilde elde edilmiş ikrarlar olduğu gerekçesi ile kabul edil-memesi hiçbir mantık kuralına uygun olamaz .Eğer ikrar, hukuk dışı yollarla elde edilmişse, bu durum, olsa olsa ikrarı elde eden-lerin sorumluluğunu gerektirebilir.» (5)

Bu yaklaşım tüm yargıyı bağlamasa da, kolluk aşamasında saptanan zora dayalı anlatımları geçerli sayması nedeniyle, işken-cecilerin amaçlarına ulaştığını ortaya koymaktadır. İşkence ürün-lerinin yargısal değerlendirmelere kaynak yapıldığı sürece, bu çe-lişkiler devam edecektir.

1985 yılında yürürlüğe giren Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nda bile, savunma hakkı, Türkiye'dekinden çok daha ge-niş güvencelerle donatılmıştır. Ada'nın 1878'den sonra etkisi altına girdiği geleneksel İngiliz hukukundan esinlenen uygulama, Avru-

(5) Cumhuriyet Gazetesi, 13 Nisan 1986

pa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne koşut düşen yeni düzenlemelerle, daha bir pekiştirilmiştir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği, hak arama özgürlüğü ve yasal yargı yolu ,sanık hakları, KKTC Anayasası'nın en ince ayrıntılarına kadar inip özenle işlediği konular arasında bulunuyor. Suçüstü koşulları dışında, «...gerekçeli yargıç kararına dayanarak düzenlenmiş adli bir belge bulunmaksızın...» kimse yakalanıp özgürlüğünden yoksun bırakılmıyor. Yakalama ve tutuklanma nedenlerinin bu işlem sırasında sanığa hemen bildirilip, «...kendisinin veya yakınlarının seçtiği bir hukukçunun hizmetinden derhal yararlandırılması...» sağlanıyor. Yargıcın sekiz günde bir, kendiliğinden incelemek zorunda olduğu tutukluluk durumu, en ağır suçlarda bile, üç ayı geçemiyor. Bu sürenin sonunda «...tutuklamayı uygulamakla görevli kişi veya makam... tutuklanan kişiyi derhal serbest bırak» mak zorundadır.

Kıbrıs'ta, «Bir suçtan sanık herkes, en azından, hakkında yapılan suçlamanın nitelik ve nedenini...» öğrenmek, «savunmasını hazırlamak için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olmak,... iddia tanıklarını bizzat veya avukatı vasıtasıyla sorguya çekmek, Savunma tanıklarını da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında getirtmek hakkına sahiptir.»

Kişi hak ve özgürlüklerini böylesine somut güvencelere bağlayan bir anayasada, «Polis, demokratik hukuk devleti ilkelerine ve yurttaşların temel haklarına saygılı olarak, anayasa ve yasalar çerçevesinde görev yapmakla yükümlüdür.» denilmiş olması, gerçekten övgüye değer bir duyarlılıktır.

İnsanlık, ortak sorunlar üzerinde iz sürerek uygarlığı yakalamaya çalışıyor. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, «Tüm dünyada işkenceye, insanlık dışı, onur kırıcı, zalimce davranış ve cezalara karşı daha etkin savaş vermek...» hazırlanan sözleşmeyi, üye ülkelerin imzalarına açtı. Yirminci yüzyılın sonlarında böyle bir düzenlemeye gereksinim duyulması, kişilik haklarının, hukuk dışı saldırılar karşısında çağımızda da yeterince korunamadığının somut kanıtıdır. Sözleşme'nin 2. maddesinde, ister bir savaş durumu ya da savaş olasılığı, ister iç siyasal karışıklık, ister bir başka olağanüstü durum sözkonusu olsun hiç bir ayrık durum, işkenceyi haklı gösteremez.» deniliyor. Sözleşme'nin en önemli yanı, suç ko-

vuşturması ile işkence arasındaki nedensellik ilişkisini açıkça vurgulamasıdır. 10. maddede, kötü davranışların suç kovuşturmasıyla doğrudan bağlantısı kurularak, yaklama, tutuklama ve sorgulama işlemlerinde görev alanların, «...işkence yasağına ilişkin eğitimden...» geçirilmesi isteniyor. Sözleşme'nin 11. maddesinde, üye devletlerin, «...herhangi bir biçimde yakalanan, tutuklanan ya da hapse konan kimselerin ,nasıl gözaltına alınacağı ve bunlara nasıl davranılacağı konusundaki yasalarını, sorgulama kural, yönerge, yöntem ve uygulamalarını gözden geçirmeleri...» öngörülüyor. (6)

19-20 Mart 1985'te, Viyana'da bakanlar düzeyinde toplanan İnsan Hakları Konferansı'nda, Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde imzaya açılan sözleşme'ye, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin de katılmaları önerildi. (7)

Türkiye, ceza yargısında kişisel güvenceleri pekiştirmekte gecikmiş bir ülkedir .İşkence olayları, çözüm getirilemediği için artık kanıksanmaya başlamıştır. Adalet dağıtımının inandırıcı ve güvenilir olabilmesi için, sanık suçlamanın başlamasıyla birlikte, tüm savunma olanaklarından eksiksiz yararlandırılmalıdır. Kuramsal olarak herkes için geçerli olan savunma hakkı, özellikle bu gereksinimi duyanlar yönünden yaşamsal önem taşımaktadır. Bütün herşey çevresinde dönerken, suçlanan kişiyi, «öznedeki yabancı» durumuna düşürmenin anlamı yoktur. Verilecek karar, sonuçta onun yaşamını etkileyecektir. Toplum, yargılayıp yaptırım uyguladığı kişiye, adaletli ve güvenilir olduğunu öncelikle kanıtlamak zorundadır. Türkiye'nin de, imza koyduğu uluslararası sözleşmeler doğrultusunda soruşturma ve yargılama yöntemlerini yenilemesi, savunma hakkını, çağdaş güvencelerle pekiştirmesi gerekmektedir. (8)

28 Kasım 1987'de, işkenceyi önlemeyi amaçlayan uluslararası belgelere bir yenisi daha katıldı. «İşkencenin, İnsanlık Dışı, Aşa-

-
- (6) Muzaffer SENCER, İnsan Hakları-Ara Kuruluşlar ve Belgeler Ankara 1986
- (7) Activities Of The Council Of Europe, Strasbourg, 1 March 1986
- (8) Güney DİNÇ, İnsan Haklarına Uzanmak, Say Yayınları, Ekim 1986, S. 59-70, İst.

ğılâyıcı Davranış ve Cezaların Önlenmesi İçin Avrupa Sözleşmesi» üye ülkelerin imzasına açıldı. Sözleşme, cezaevlerini denetlemek, yakınmaları yerinde incelemek amacıyla sürekli görev yapacak bir komitenin kurulmasını öngörüyor. Sözleşmeye imza koymak, ceza ve tutuklevlerini, uluslararası komisyonun denetimine açmak anlamına geliyor. Katılan ülkelerin birer temsilcisinden oluşan komisyon üyeleri, cezaevlerini dönemsel olarak gezebilecekleri gibi, kendilerince uygun görecekları zamanlarda denetleyebiliyorlar. Araştırmaları sırasında tutuklu ve hükümlülerle doğrudan konuşup, kaldıkları yerleri, yaşam koşullarını inceleyebiliyorlar. Sözleşme, «tutuklu» ve «hükümlü» yerine «mahkemelerin ve kamusal yetkinin kararıyla özgürlüğünden yoksun bırakılanlar» deyimini kullanıyor. Bu tanıma göre yalnız yargıç kararıyla tutuklananlar değil, güvenlik güçlerince gözaltına alınanlar, olağanüstü dönemlerde çeşitli nitelemelerle özgürlükleri kısıtlananlar da, uluslararası denetimin kapsamına giriyor. (9)

Türkiye 1988 yılı başında, Birleşmiş Milletler'in ve Avrupa Konseyi'nin öncülüğünde geliştirilen «işkence yasağı» sözleşmelerini art arda imzalamıştır. Bu girişimler, kuşkusuz, olumlu ve umut verici adımlardır. Ancak, uluslararası sözleşmelerin onaylanması, yaşanan acı olayların son bulması için yeterli değildir. İşkencenin önlenmesi, çağdaş ölçütlere uygun olarak, savunma hakkının güçlendirilmesinden geçer. Ceza Yargılama Yöntemleri değiştirilerek, savunma hakkını anlamsız ve etkisiz bırakan engeller kaldırılmalıdır. Bunlar yapılmazsa «işkence yasağı» sözleşmelerinin onaylanması, önemli bir yenilik getirmeyecektir.

---

(9) Güney DİNÇ, Cezaevlerinde İnsan Hakları, Cumhuriyet 18.9.1987